

2/09

Arnikum

čtvrtletník sdružení Arnika

Záchranu alejí podpořilo
přes dvacet tisíc lidí

strana 8-9

Ženeva: polovičaté
rozhodnutí

strana 5

Rozhovor
s Marií Hruškovou

strana 6-7

Foto: Archiv Arniky

Tým Bořena slaví letos třicetiny. V příštím Arniku se dozvíte o chystaném táboře. Stejně jako v minulých letech bude péče o lokality s výskytem chráněných druhů rostlin spojena s poznávacím výletem. Tradiční setkání proběhne v září a zúčastní se ho i dobrovolníci a dobrovolnice z Německa.

Foto: Jan Losenský

Netradiční fotosoutěž vyhlásila Arnika u příležitosti předsednictví ČR v Evropské unii. Na vítěze jednotlivých kol čeká kniha Večery s fotografem a poukaz v hodnotě 1500 Kč na kurz v Institutu digitální fotografie dle výběru. Vítězkou prvního kola zaměřeného na téma „Hračky bezpečné a nebezpečné“ se stala Julie Hodková se snímkem Radost ve tmě. Od 1. června do 10. července probíhá třetí kolo soutěže. Své fotografie na téma „Průmyslové podniky – nevtápní sousedé?“ pošlete spolu s krátkým komentářem na emailovou adresu wendula.kubacakova@arnika.org.

Foto: Julie Hodková

Dne 14. května se mohli zájemci zúčastnit prohlídky nejrozsáhlejší přírodě blízké revitalizace vodních toků v Praze. Exkurzi Arniky doprovodil odborným výkladem Ing. Jiří Karnecki. Navštívili jsme Hostovický a Svěpravický potok a Rokytku v prostorách suchého poldru Čihadla.

Událost

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

Arnika pro vás připravila dvě větší překvapení. Prvním je změna grafického designu našeho časopisu. Poslední dobou jsem jako hlavní redaktor musel čím dál častěji svým kolegům a kolegyním opakovat větu bílého králíka z jedné pohádkové knížky: „není místa, není místa“. Články se zkracovaly, fotografie zmenšovaly až jsme se nakonec v Arnice shodli, že bude nejlepší přidat čtvrtletníku čtyři další strany.

Nakonec jsme trochu změnili i strukturu Arnika, o pravidelné rubriky ale nepřijdete. Reportáž a rozhovor dostaly víc prostoru. Myslím, že kauza kácení silničních stromořadí si ho zaslouží. Asi nejtěžší bylo při práci na minulých číslech krácení rozhovorů. Jsem rád, že interview s paní spisovatelkou Marií Hruškovou o památných stromech můžeme otisknout celé. Novou částí čtvrtletníku je Aktuál. Budete ho nacházet na stranách 4 a 5 a přečtete si v něm nejnovější zprávy

o práci Arniky. Podobně strážena je i strana 2, na které vás budeme informovat o naší činnosti skrze hledáček fotoaparátu. Z Arnika nezmizely ani sloupek Za pět minut dvanáct a stránka Zprávy z Arniky. Ta aktuální vám přináší nabídku našich nových publikací. Pro návody a rady obraťte na stranu 10, kde kromě tradičního Poradenského okénka najdete i novou rubriku Často kladené otázky.

A aby byl začátek s novým Arnikem o trochu veselejší, tak jsem pro vás na-

chystal malou soutěž. Otázka zní: který český režisér natočil o pohádkovém příběhu s Alenkou (a bílým králíkem) celovečerní animovaný film? Autor(ka) třetí správné odpovědi došlé na e-mail: jan.loosenický@arnika.org dostane dárek. A jaké je ono druhé překvapení? Pro odpověď se stačí podívat na poslední stranu Arnika. ■

**Jan Losenický,
šéfredaktor**

Za pět minut dvanáct

Vkalendáři na měsíc květen najdeme Den biodiverzity, biologické rozmanitosti, bohatosti druhů. Na první pohled imaginární svátek, spojovaný často s těžko uchopitelným a většinou šokujícím počtem zvířat a rostlin, které každoročně či dokonce každodenně mizí z přírody na celém světě. Možná si říkáte, že se to české, moravské či slezské krajiny tolik netýká. Co může takto malá země ovlivnit? A navíc, kolik živočichů či květin umíme běžně pojmenovat, kolik si jich skutečně uvědomujeme při výletech a procházkách? Těžko si všimneme, že jeden druh se kamsi vytratil. Přitom stačí tak málo, třeba příchod zvířecího nebo rostlinného imigranta. Například roztomilý medvídek mýval se natolik adaptoval v sousedním Německu, že už ohrožuje jiné živočišné druhy. A původně severoamerický savec se začíná objevovat i v české přírodě. Budeme se za pár let smát u Postřižin až Pepin zvolá: „Nudíte se! ...“

Mezinárodním dnem biodiverzity je 22. květen. Rozmanitost původních organismů ohrožují i nově zavlečené druhy například mýval severní. V Německu žije odhadem již přes půl milionu mývalů. V Česku se začíná objevovat především na Moravě.

Myslím, že ochránce přírody jsem byla odmala, teď, s příchodem do Arniky, se ze mne však stalo něco nového - ochránář. Právě například pojem ochránářů přírody totiž často figuruje jako druhá strana vedle úředníků, lidí jmenovaných, volených. A většinou jsou to ti v opozici. Rozdíl se sice na první pohled nepozná, zní to ale podezřeleji. Jakoby najednou nešlo jen

o názor jednotlivců, lidí, občanů, těch, kdo mají na příznivé životní prostředí právo dané ústavou. Naštěstí čím dál více z vás ví, že ochrana přírody je, totiž měla by být, samozřejmou součástí života nejen jejích ochránců či ochránářů. Nemáme na ně jen právo, ale i povinnost nebrat toto právo ostatním. Jsou země, kde ochrana přírody funguje přirozeně v symbióze s celkovým rozvojem lidské existence. I naše země se mění. Díky vám, kdo se zajímáte o to, co se kolem vás děje. Nezáleží na tom, zda se považujete za ochránce, ochránáře nebo jen lidi „odtud“. Jde nejen o přírodní rozmanitost, ale i o různost pohledů na svět, bez škatulkování a natírání na černo-bílo. Především si užijeme barevný pohled na svět, a to nejen v tomto „květovém“ měsíci. ■

**TISKOVÁ MLUVČÍ
ARNIKY
Zora Kasiková**

Den Země proběhl ve znamení stromů

Pobočky Arniky připravily k oslavám Dne Země několik akcí zaměřených na ochranu stromů a životního prostředí. V Jihlavě, Ostravě, Praze a Děčíně se tak lidé ke konci dubna seznámili s významem dřevin, zeleně a jejich ochranou. Kromě tradičních informačních míst Arnika uspořádala i přednášky pro veřejnost.

Jihlavská pobočka pro děti připravila hru „Co nám dává živý strom“.

Jihlavská pobočka nabídla občanům povídání a besedu o významu zeleně ve městě a jejím pozitivním vlivu na městské prostředí. Během dvou dnů probíhal také program na jihlavském náměstí určený především dětem. Kromě obrázkové hry si děti vyzkoušely poznávání větvíček stromů a ty nejšíkvnější si odnesly pexeso „Naše škola bez jedů“. Dospělí se dozvě-

děli o kampani Arniky „Zachraňme stromy“ a mohli podpořit stejnojmennou petici.

Tematický program byl přichystán i v Děčíně. Akce s názvem „Týden Země...v korunách stromů“ se konala v místní knihovně, kde zástupci Arniky a CHKO Labské pískovce mluvili se školáky o důležitosti stromů a jejich přírodních obyvatelích. U vypaného bobra se nejmenší děti občas pozastavovaly

nad tím, že barva jeho zubů je žlutooranžová a ne bílá, jako v reklamě na zubní pastu. Některé naopak svými znalostmi o přírodě příjemně překvapily. V předvečer Dne Země se konala přednáška „Co stromy umí aneb jak se žije v krajině se stromy či bez nich“, kterou zprostředkoval Jakub Esterka z Centra pro podporu občanů sdružení Arnika.

V Ostravě probíhaly akce na dvou místech, v Porubě a Petřkovcích. U stánku Arniky děti kromě stromů poznávaly i zvířata z české přírody a u her se dobře pobavili i dospělí. Lidé se také dozvěděli, jak mohou sami přispět k zlepšení znečištěného ovzduší, a proč stromy patří k neúčinnějším filtrům proti prašnosti.

V Praze jsme se již tradičně připojili k oslavám na Toulcově dvoře v Hostivaři. Zde čekal na příchozí kvíz o stromech s odměnou pro šikovné luštitelé a pro rodiče petice za záchranu pražské zeleně „Praha – město pro život“.

VEDOUÍCÍ POBOČKY
ARNIKA DĚČÍN

Kamil Repeš

Podniky vypouštějí látky poškozující hormonální systém

V několika posledních měsících se program Toxické látky a odpady zaměřil na látky s endokrinními účinky, tedy látky, které poškozují hormonální systém člověka. Údaje z Integrovaného registru znečišťování bohužel příliš optimistické nejsou. Průmyslové podniky jich každoročně vypustí do našeho životního prostředí velké množství. Výzkum provedený Arnikou navíc ukázal, že se s nimi můžeme setkat i v potravinových obalech.

Knejvětším průmyslovým zdrojům endokrinních látek v České republice patří provozy Spolchemie v Ústí nad Labem, brněnský podnik Nová Mosilana nebo Hobas CZ z Uherského Hradiště. U posledně jmenovaného se jedná hlavně o vysoké emise styrenu do ovzduší, u textilky Nová Mosilana o emise tetrachlorethylenu. V případě Spolchemie jde

především o velké množství hexachlorbenzenu a pentachlorbenzenu předávaných v odpadech. Ty se většinou spalují, čímž vznikají skupiny dalších látek například dioxinů a polychlorovaných bifenylů, které mají podobný efekt na hormonální systém člověka již ve velice nízkých koncentracích. Celostátní žebříčky největších původců najdete na www.bezjedu.arnika.org/irz.shtml.

Působení látek narušujících endokrinní systém člověka se může zdát na první pohled nedůležité, ve svých důsledcích má ale mnohdy zhoubné následky v podobě neplodnosti anebo počátku rakovinného bujení. Přesto si většinu látek ovlivňujících fungování endokrinní soustavy vyrábíme sami a zcela vědomě jimi zatěžujeme své životní prostředí. Dobrým příkladem je třeba bisfenol A. V naší zemi se dlouhodobě sleduje především v konzervách, zatímco plastové obaly zůstávají stranou zájmu, anebo nejsou výsledky jejich analýz veřejně dostupné. Arnika proto nechala otestovat dvacet jedna obalů z PVC na jeho přítomnost.

Uvolňování bisfenolu A bylo prokázáno u tří z nich.

PROGRAM TOXICKÉ
LÁTKY A ODPADY

Kateřina Hryzáková

Vlády toxické látky zakázaly i nezakázaly

Ve švýcarské Ženevě se na začátku května zástupci 149 vlád dohodli, že se seznam látek Stockholmské úmluvy rozšíří z dosavadních dvanácti na dvacet jedna. Rozhodnutí se může zdát jako průlomové, ovšem jen na první pohled. Důvod k radosti má spíš průmysl. Z devíti nových látek na seznamu se již většina nepoužívá a tři, které se využívají nejvíc, získaly řadu výjimek.

Miroslava Jopková, která na konferenci zastupovala sdružení Arnika coby člena mezinárodní sítě nevládních organizací IPEN (International POPs Elimination Network), k výsledkům uvedla: „Delegáti povolili až do roku 2030 recyklaci a opětovné použití dvou typů bromovaných zpomalovačů hoření. Přes dvacet dalších let proto nezmizí tyto zdraví nebezpečné látky z našeho běžného života. Ještě horší je přibližně patnáct výjimek pro perfluoroktansulfonát (PFOS) a jeho soli. Možná by bylo jednodušší vyjmenovat pro jaká použití bude vlastně zakázán.“

Na důležité mezinárodní schůzce mezi 4. až 8. květnem se celkem sešlo na 800 zástupců vlád, mezinárodních institucí (například WHO, UNEP), průmyslových svazů,

odborů či environmentálních nevládních organizací. „O schválení či neschválení konkrétních látek se diskutovalo dlouho do noci. Poslední den dokonce do půl páté ráno. Z výsledků je zřejmé, že mnohým zemím nešlo ani tak o zdraví lidí, jako o ekonomické zájmy jejich průmyslových podniků,“ řekla o průběhu konference Miroslava Jopková. Jde o nepříliš povzbudivé sdělení, pokud si uvědomíme, že je řeč o látkách, které dlouhodobě přetrvávají v životním prostředí, kontaminují potravní řetězce a mají řadu negativních dopadů na lidské zdraví i ekosystémy.

Arnika u příležitosti ženevské konference a jako příspěvek do diskuse o dalších důležitých tématech Stockholmské úmluvy, jako jsou DDT, dioxiny nebo místa zatížena

POPs, přispěla dvěma unikátními projekty. „Na mapě světa, kterou jsme vydali v rámci mezinárodního projektu „Dodržte slib, elimi- nujte POPs“ a kampaně Budoucnost bez jedů, jsou znázorněna různá místa zatížená persistentními organickými látkami. Českou republiku zde „prezentují“ důl Jan Šverma v Lamperticích u Trutnova, kde společnost Gemec Union ukládala nebezpečný odpad, a také bývalý sklad pesticidů v Klatovech Lubech. V souvislosti s DDT pak Arnika připravila zprávu o obsahu DDT ve vejcích,“ uvedl vedoucí kampaně Jindřich Petřík. ■

TISKOVÁ MLUVČÍ
ARNIKY

Zora Kasiková

Arnika na letních festivalech chybět nebude

Také na nadcházející léto Arnika chystá putování po hudebních festivalech. Letos bude náš stan pomáhat kampani Zachraňme stromy. Na jeho návštěvníky čeká stromový kvíz, výstava a možnost svým podpisem pod petici podpořit lepší zacházení se stromy. Festivalové putování je i zajímavou nabídkou pro dobrovolníky. Na některé z festivalů ještě hledáme poslední zájemce.

Loňské festivalové putování – trutnovský festival.

Kde všude Arniku potkáte? Tradičně se chystáme na Litoměřický kořen, Prázdniny v Telči, Trutnov a Boskovice. Potvrzený je i festival Rock For People. O spoustě dalších akcí právě jednáme, aktualizovaný seznam najdete na našich webových stránkách.

Pokud jste se někdy chtěli podílet na činnosti neziskové organizace, tak letní putování Arniky pro vás může být správným začátkem. Jako dobrovolník nebo dobrovolnice dostanete možnost jet zdarma na festival, vyzkoušíte si zajímavou práci, poznáte nové lidi a trochu i festivalové zákulisi. V neposlední řadě Arnice pomůžete s kampaní za záchranu zdravých stromů a silničních alejí, kterým hrozí zbytečné kácení. O problému se podrobně rozepisujeme na stranách 8 a 9. Jestli vás nabídka letního putování s Arnikou zaujala, tak nás kontaktujte pomocí e-mailu: renata.konup-

kova@arnika.org nebo na telefonu: 222 781 471. ■

KOORDINÁTORKA
DOBROVOLNÍKŮ

Renata Konupková

Marie Hrušková: Mnozí lidé bohužel stromy nevidí

Marie Hrušková se dlouhodobě zabývá stromy a příběhy, které se k nim váží. Vyšla k tomuto tématu několik knih, často doprovázených kresbami Jaroslava Turka. Z mnoha titulů jmenujme alespoň publikace: Památné stromy I, II, Kult stromů v zemích Koruny české nebo Stromy pamatují. Spisovatelka pořádá o stromech a vztahu lidí k nim přednášky a úspěšně spolupracuje s televizí i rozhlasem. Podílela se například na scénáři k známému seriálu Paměť stromů.

Jste v petičním výboru petice Arniky „Zachraňme stromy!“. Co je podle vás největším problémem ohledně ochrany stromů v naší zemi?

Mnozí lidé bohužel stromy nevidí. Strom vnímají jako kmen, na kterém je jakási hlávka zelí, z níž padá listí. Listí, které oni musí uklízet a navíc se i starat o zdravotní stav stromu atd.

Ovšem situace se mění, pokud je strom spojen třeba s nějakou historickou osobností. Pak jsou lidé ochotni se zastavit a hledat na něm odlesk třeba Žižky nebo Karla IV. A někteří se u něj zastaví natolik, že začnou vnímat architekturu jeho koruny a místo kolem něj. Potom si mnohdy uvědomí, že i strom, u kterého nebyl Karel IV., ale třeba jenom jejich dědeček, je stejně nádherný. Vždyť je možné, že ho budou obdivovat i jejich pravnučata. Od toho je už krůček k tomu, aby si byli lidé schopni uvědomit život všeho kolem nás a přišli na to, jak malý kousek v něm sami zastávají.

Dá se říct, kdy došlo k tomu, že lidé ztratili ke stromům úctu a bylo nutné začít stromy chránit?

Stromy byly dříve mocnější než my a byly k lidem dost velkorysé. Umožnily jim existenci, dávaly jim úkryt, jídlo a jejich prostřednictvím si vysvětlovali neznámé ve světě kolem sebe. Díky lidskému vývoji a vynalézavosti se ale začal vztah mezi stromy a lidmi proměňovat, vyrovnávat a postupně se stával vztahem spíše partnerským, za kterého ještě úcta ke stromům nezmizela. Čím víc však lidem pomáhala technika, tím byli zpupnější. Určit konkrétně nějaké období zlomu letopočtem by bylo spíš otázkou pro historika.

Zeptám se jinak, kdy byly vyhlášovány první zákony na ochranu stromů?

V osmnáctém století byla situace v lesích už tak špatná, že Marie Terezie musela velmi

kategoricky prohlásit, že je potřeba stromy šetřit a zasazovat. Vůbec první oficiální rezervaci u nás zřídil hrabě Jiří Augustin Longueval-Buquoy v roce 1838 a to v oblasti Novohradských hor. Jedná se o známý Žofínský prales. O zákony na ochranu stromů se pokusil už Karel IV. ve svém zákoníku Majestas Carolina. Starogermánský zákon popsaný J. G. Frazerem v knize Zlatá ratolest znal trest „život za život“. Proto například za sloupnutí kůry z živého stromu (lidé ji tehdy loupali kvůli pryskyřici) hrozilo viníkům rozříznutí břicha a obmotání vnitřností kolem zraněného stromu.

Marie Hrušková: „Občas si říkám, že by bylo prospěšné, kdyby nás stromy mohly nakopnout.“

V knize Kult stromů v zemích Koruny české ukazujete, že kult stromů vyznávali i naši předci. Jakou měl podobu?

Slované začali do české kotliny pronikat kolem pátého století našeho letopočtu, před nimi zde už žili Keltové a Germáni. V době příchodu Slovanů na mnoha jiných územích už převládalo křesťanství, ale pro Slované byl nejvyšším bohem Perun, který sídlil na dubu. Existovaly posvátné stromy,

posvátné háje, lidé věřili v různé lesní a domácí bůžky.

Příchod křesťanství v 9. století tedy znamenal konec kultu stromů?

Šlo o dlouhodobý proces a takhle jednoduché to nebylo. Trvalo několik staletí, než lidé zcela přijali novou víru. Z Kosmovy kroniky a dalších zdrojů víme, že církev musela ještě v jedenáctém století i později zakazovat stromové obřady a slavnosti konané v lesích. Například kníže Břetislav, který vládl od roku 1093 nařídil kácet a pálit posvátné stromy a háje, které ještě lid ctil.

Někdy došlo k záměrnému „překrytí“ kultu stromů a kultu křesťanských svatých. Například na stromy, které bývaly zasvěceny pohanské bohyni Ladě, se později věšely obrázky oblíbené a milosrdné Panny Marie. Anebo vztah lidí k různým amuletům, které se nosily jako ochranné talismany. Kreslili nebo vyřezávali na ně křesťanské symboly, později na ně psali jména svatých, aby se vyhnuli nařčení z uctívání pohanských zvyků. A podobných věcí je možné objevit víc.

Pověst o lípách „kapucínkách“

Vůbec zajímavým příkladem je pověst o kápoovitých lístcích na lípách u zlatokorunského kláštera u Českého Krumlova. Pověst vznikla dodatečně za protireformace v kruzích nesympatizujících s českou husitskou minulostí, zřejmě někým z kněží. Záměrem bylo znevážit Žižku, kterého lidé pro jeho neporazitelnost stále obdivovali a zvláště zde, v jižních Čechách, kde byl jeho rodný Trocnov. Pověst vypravovala, že na lípách ve Zlaté Koruně rostou listy ve tvaru mnišských kapucí, protože zde husité při ničení kláštera pověsili několik mnišů. Na kostel byla v sedmnáctém století dokonce umístěna deska s nápisem, který

končil slovy: „Takové zázraky děláš, Žižko, proti své vůli a neúmyslně, když jsi rozkázal na lípě pověsiti posvěcené mnichy.“ Ovšem takové listy rostly na lípách už dávno před 15. stoletím - jedná se o dědičnou morfolo-gickou anomálii.

Lze najít nějaké současné zvyky a tradice, které vycházejí nebo odkazují na kult stromů?

Podívejte se třeba na významné křesťan-ské svátky jako jsou Velikonoce. Vysloveně zvykem s pohanskými kořeny je přenášení životodárné síly stromu na ženy. Vezme se prut a dotykem ratolesti na nahé tělo se přene-sa jeho síla. Podotýkám, že proutí musí být čerstvé a stačí pouhý dotyk. Podobný význam má umístění májky na právě dosta-věný dům. Vratme se ještě k velikonočním proutkům kočiček. Jsou mezi prvními jarní-mi květy, symboly nového života. Lidé si je dávali v kostele posvětit a tyto posvěcené kočičky zasunovali za svaté obrázky nebo zavěšovali nad dveře - věřili, že je uchrání od zlých sil.

Klasická otázka, proč je lípa českým národním stromem?

A víte, že vám neodpovím, jen si to přečtě-te v mé knížce. Tak jen stručně: můžou za to spisovatelé. Německý klasicistní básník Klopstock rozhodl, že dub je symbolem Germánů, protože je pevný, silný a nezlom-ný, čehož se následně chytli jeho přívrženci a následovníci, později i další nacionalisté. Básník Ján Kollár pak zase začal prosa-zovat lípu jako slovanský strom. Ve známé

Některé z knih Marie Hruškové. Jednou z posledních je **Tajemství starého dubu**. Knižka se snaží dětem přiblížit dlouhově-kost stromu tím, že zobrazuje po stala-tích život stromu a dává ho do souvislosti opět po staletích se změnami v historii Českého království a to až po Česku republiku. Autorka ji věnuje babičkám a dědům, kteří si nacházejí čas číst si se svými vnučaty a vyprávět si s nimi.

K památným stromům se často váží různé pověsti. Vojnarovu lípu je možné vidět v Krčíně v Novém Městě nad Metují. Podle pověsti roste na místě, kde se pádem z koně zabil švédský voják. Pojí se k ní i další a starší pověsti, vzpomíná na ni v Pamětech A. Jirásek.

básnické skladbě Slávy dcera lípu dokonce nazývá „svěcený Slávě strom“. I to se ujalo u Slovanů.

Kde nacházíte podklady pro své knihy o významných stromech? Pátráte v knihovnách nebo spíše hledáte na konkrétních místech starousedlíky a kronikáře?

Základem jsou seznamy stromů, pak informa-ce ve starých lesnických nebo ochranářských časopisech, porovnávání s historickými pra-mený, zápisy v kronikách jednotlivých obcí. Zkoušela jsem pátrat i ve sbornících pověstí, ale tam jsem příliš úspěšná nebyla, protože až na ne příliš četné výjimky, jako je například po-věst o tisu pod Perštýnem, lípě na Buchlově nebo lípě v Telecím, nebyly pověsti o stromech zpracovány. Další částí je práce v terénu: se-známání se se stromem, s jeho okolím. Folk-loristé jsou cvičeni, aby „rozpovídali“ lidi. Když mluvíte se staršími lidmi, tak se mnozí z nich postupně rozpomínají. Někteří vám dokonce přinesou i něco napsaného, pouťovou píseň, modlitbičku apod. Dnes je ale práce snazší než dřív. Existují seznamy památných stromů a vět-šinou narazíte v místě na nějakého „fandu do stromů“, který vám poradí.

Která z vašich knížek vám dala nejvíc práce?

No nejvíc zabrat mi určitě dal „Kult stromů“. S přestávkami jsem ji psala osm let. O kultu stromů jsem totiž měla úvod ve své diza-rtaci, byl ale příliš stručný a povšechný. Cí-

tila jsem určitý morální závazek tohle téma zpracovat důkladněji. Dalším důvodem bylo, že v knihách o kultu stromů (například u Freda Hagenedera nebo Nathaniela Alt-mana) jsou rozebíráni třeba Římané, Ger-máni, Keltové, Indiáni, ale o Slovanech tam je stěží půl stránky.

Na konec rozhovoru se většinou ptám na oblíbenou myšlenku, vás bych se měl ale možná spíš zeptat na oblíbený strom. Máte nějaký?

Nemám a nemůžu mít, protože bych ho pak možná při práci preferovala. K různým stro-mům mám různý vztah. Obdivuju třeba stáří těch velkých mohutných dubů, ale líbí se mi i životní síla mladých dubů, řekněme starých sto padesát dvě stě let, co dokáží natáh-nout za světlem své větve do až neuvěřitel-né dálky. Moc krásná je lípa, která tvarem své koruny opakuje lipový list. Bez ohledu na to, že jde o náš národní strom, je pro mě symbolem domova. Opravdu krásný strom je buk. Je v něm utajená mohutnost, na podzim je celý zlatý a na jaře má na větvích malé zelené zobáčky.

A k té oblíbené myšlence: občas si říkám, že by bylo prospěšné, kdyby nás stromy mohly nakopnout - za to, co jim děláme. ■

ARNIKUM

Jan Losenický

Záchranu alejí podpořilo přes dvacet tisíc lidí

Česká inspekce životního prostředí (ČIŽP) se na začátku roku zeptala silničářů kolik stromů hodlají v letošním roce při údržbě silnic pokácet. Odpověď správců silnic nepřekvapila pouze úředníky inspekce. Proti záměru vykácet přes devět tisíc stromů se postavila veřejnost včetně známých osobností. Arnika podnikla pro záchranu alejí několik akcí a její intenzivní kampaň stále pokračuje. I přes silný veřejný ohlas, petici „Zachraňme stromy“ podepsalo více jak dvacet tisíc lidí, je ale osud stromořadí nejistý. Konečné rozhodnutí mají v rukou poslanci.

K plošnému kácení alejí došlo poprvé v zimě 2006, kdy podél cest zejména na Vysočině mizely celé aleje zdravých stromů. Argumentem silničářů pro jejich odstraňování bylo zvýšení bezpečnosti silnic. Dříve osvědčené metody pro zlepšení bezpečnosti našich komunikací jejich správci ale nevyužívají. Na stromech chybí bílé pruhy i odrazky, před alejemi schází vhodné dopravní značení. V jiných zemích osvědčená svodidla jsou u nás jako ochrana před nárazem do stromu používána velmi sporadicky.

Náhradní výsadba chybí

„Masivní kácení v alejích zakrývá dlouhodobě zanedbávanou péči o stromy. Postoj odpovědných orgánů lze ilustrovat na přístupu k náhradní výsadbě. Nové aleje se

vysazují podél cest velmi málo nebo se o ně nikdo nestará,“ upozorňuje vedoucí Centra pro podporu občanů Arniky Martin Skalický. Jeden z důvodů tohoto stavu osvětluje vedoucí právního odboru ČIŽP Jitka Jelínková: „Obecní úřad může nařídit náhradní výsadbu, ale pouze když vydává povolení ke kácení. Kácení stromů podél silnic však většinou probíhá na pouhé oznámení, takže obecní úřad ani nemůže náhradní výsadbu uložit.“

Na nedostatečnou právní ochranu stromořadí u komunikací upozorňuje Arnika už několik let. Současná situace silně nahrává silničářům. „Správci silnic nemusí žádat o povolení ke kácení. Během uplynulých let tak zbytečně padly stovky zdravých stromů. V naší petici Zachraňme stromy! proto požadujeme zrušení výjimky. Chceme, aby

Desatero nenahraditelných funkcí alejí

1. Utvářejí typický vzhled české krajiny a jsou jedinečnou historickou památkou
2. Pohlcojí prach a škodliviny z dopravy, zmírňují hluk
3. Zastiňují silnice před letním žářem, v zimě chrání vozovku před sněhem
4. Zlepšují orientaci za špatné viditelnosti
5. Omezují přehřívání asfaltu a vyjždění kolejí, brání větrné a vodní erozi u krajnic
6. Zmírňují silný boční vítr
7. Vylepšují vzhled komunikací i psychickou pohodu jejich uživatelů
8. Produkují kyslík
9. Jsou důležitým biokoridorem
10. U řidičů pozitivně ovlivňují volbu rychlosti

i kácení stromořadí podléhalo běžnému povolovacímu procesu, kterého se mohou účastnit občanská sdružení, a v němž lze lépe hledat kompromisní řešení a zohlednit názory obyvatel.“ říká právník Arniky Lukáš Matějka.

Na straně stromů téměř 30 000 podpisů

Výše zmíněnou petici Arniky usilující o lepší paragrafy pro stromy podepsalo za půlrok od jejího vyhlášení více než dvacet jedna tisíc lidí. Navíc k podobné petici iniciativy Naše stromy přidalo svůj podpis dalších šest tisíc lidí. Plány silničářů měly silnou odezvu i v médiích. Za aleje se svými texty postavilo několik významných osobností například hudební kritik Jiří Černý článkem Neohrožuj nás stromy, ale piráti a líní úředníci, historik a spisovatel Petr Placák: Při racionalizaci velkochovu aleje překážejí nebo botanik Jiří Sádlo textem Slušní lidé aleje nekácí. Proti záměru vykácet aleje podél pozemních komunikací se svým prohlášením ohradila také Česká komora architektů nebo Společnost pro trvale udržitelný život.

Natírat a chránit

Arnika na únorovou zprávu o plošném kácení reagovala otevřeným dopisem. Obrátila se v něm nejen na silničáře ale také

Foto: Archiv Arniky

Za současné situace může k plošnému kácení celých alejí dojít i ke konci roku 2009.

na ministra dopravy Petra Bendla, ministra vnitra Ivana Langera a Policejní ředitelství. Výzva kromě žádosti o zastavení plošného kácení alejí obsahovala seznam postupů, kterými lze snížit počet tragických dopravních nehod, aniž by bylo nutné kácet zdravé stromy: opatření stromů bílými nátěry a odrazkami, dopravní značení problémových úseků, instalace svodidel v místech, kde lze předpokládat vážné nehody, pravidelná péče o stromy, prevence a výchova řidičů se zřetelem na průjezd zúžených úseků a stromořadí.

V polovině března se sice Petr Bendl dohodl s ministrem životního prostředí Martinem Bursíkem na zastavení kácení alejí podél státních silnic I. třídy, šlo ale pouze o řešení dočasné a částečné. Podobnou dohodu ministrů uzavřeli už v zimě 2006 a předsevzetí nekácet stromy nevydrželo ani dva roky. Zákon na ochranu přírody a krajiny změněn nebyl a stromořadí lemující menší silnice zůstaly dále ohroženy. Spadají totiž pod kompetenci krajů. Arnika proto předala v parlamentu archy s téměř osmi tisíci podpisy pod peticí Zachraňme stromy!. „Chtěli

Foto: Jan Losenický

Politici o problému nedostatečné právní ochrany alejí vědí. V dubnu Arnika předala všem hejtmanům podpisové archy petice Zachraňme stromy!.

mořadí u obce Skřípel na Berounsku. Přibližně dvacet dobrovolníků a pracovníků Arniky 25. března natřelo celou kaštánovou alejí bílými pruhy a opatřilo ji odrazka-

stavitelé některých krajů slíbili, že petici vyslyší a kácení zdravých stromů nepodpoří. Odmítavý postoj k plošnému kácení také vyjádřilo ředitelství dopravní policie.

Letošní horečku kácení se nakonec podařilo zastavit. Velký podíl na tom mají i všichni signatáři a podporovatelé petice Zachraňme stromy!. Už v zimě po skončení vegetačního období stromů ale může nastat stejná situace, neboť současný zákon silniční stromořadí nechrání. Novela zákona o ochraně přírody, která by umožnila předejít jejich bezdůvodnému kácení, byla v parlamentu předložena v říjnu roku 2008. K jejímu schválení ovšem do dnešního dne nedošlo. Poslanec Aubrecht, vítěz ankety Ropák roku 2005, navíc přišel s pozměňovacím návrhem, který by omezil možnost ČIŽP zabránit i neoprávněně povolenému kácení.

Novela zákona byla dokonce několikrát na programu jednání sněmovny, její konečné schválení je však opakovaně odkládáno. Stalo se tak i 6. května, kdy Arnika přímo před budovou parlamentu předávala jednotlivým poslancům a poslankyním text petice spolu s informací, proč je ochrana alejí důležitá. Je dokonce možné, že ve zkráceném období současné sněmovny k závěrečnému hlasování ani nedojde. Arnika se proto bude záchranou ohrožených alejí zabývat i nadále. ■

Foto: Jan Losenický

Dne 6. května naše sdružení upozornilo poslance na význam novely zákona o ochraně přírody, která řeší i problematiku silničních stromořadí.

jsme poslancům připomenout, že právě oni mají možnost zastavit ničení české krajiny a kácení historických stromořadí. Současně jsme se rozhodli osobně přispět k zlepšení bezpečnosti provozu a zorganizovali jsme happening Natírat a chránit,“ vysvětluje vedoucí kampaně Martin Skalský.

Ve Středočeském kraji mělo padnout nejvíc stromů, proto si Arnika vybrala stro-

mi. „Cílem akce bylo ukázat, že aleje je třeba posuzovat individuálně a nezapomínat na opatření, která zlepšují bezpečnost pro řidiče. Motorové pily jsou sice jednoduchým řešením, ale také řešením definitivním, spojeným s trvalou kulturní, historickou a biologickou ztrátou,“ dodává Martin Skalský. V dubnu Arnika předala petice za záchranu stromů i všem hejtmanům. Před-

ARNIKUM

Jan Losenický

ČKD

Často kladené dotazy

Památné stromy

Pojem „památný strom“ - Problematiku památných stromů upravuje **zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny**. Podle tohoto předpisu lze „mimořádně významné stromy, jejich skupiny a stromořadí“ vyhlásit rozhodnutím příslušného orgánu ochrany přírody (pověřená obec, magistrát statutárního města, správa chráněné krajinné oblasti nebo národního parku) za památné.

Vyhlášení – Návrh na vyhlášení památného stromu může podat každý občan na úřad uvedený výše. Jsou požadovány údaje o přesném umístění, velikosti a zdravotním stavu stromu. Nezapomeňte uvést i **důvody pro vyhlášení památného stromu**: mimořádný vzrůst, vzhled nebo stáří. Může se také jednat o krajinné dominanty nebo dřeviny historicky či kulturně spjaté s okolím (např. stoletá Masarykova lípa nebo mladá třešeň zasazená japonským velvyslancem). Výhodné je návrh předem konzultovat s krajským střediskem Agentury ochrany přírody a krajiny ČR, jejíž odborný názor je při vyhlášení klíčový. Rozhoduje se ve správním řízení, kterého se účastní vlastník pozemku, dotčené úřady a případně i občanská sdružení.

Ochrana – Kolem památných stromů je stanoveno ochranné pásmo. Automaticky se vytyčuje jako kruh o poloměru desetinásobku průměru kmene měřeného ve výšce 130 centimetrů nad zemí. V případě potřeby může být i zvětšeno. V tomto prostoru je **zakázána jakákoliv činnost, která by mohla stromům uškodit** (výstavba, úpravy terénu, chemické postřiky, odvodnění apod.). Za poškození památného stromu hrozí jednotlivým osobám pokuta až sto tisíc korun.

Památné stromy ve vašem okolí – Památné stromy nebo stromořadí jsou označeny tabulí se státním znakem ČR.

Registr všech památných stromů spravuje Agentura ochrany přírody a krajiny. Najdete ho na internetových stránkách: www.drusop.nature.cz. Na adrese můžete snadno vyhledat památné stromy pro konkrétní obec, podle druhu apod. V současné době má registr 5 301 položek a počet památných stromů v naší zemi se blíží třiceti tisícům.

Poradenské okénko

Co dělat když...

...chci pokácet strom na svém pozemku?

Fyzické osoby mohou na svém pozemku kácet bez povolení jen pokud má strom obvod kmene do 80 cm měřeného ve výšce 130 cm nad zemí. Strom ale nesmí být památný nebo registrovaný jako významný krajinný prvek. Zároveň je zakázáno kácet bez povolení pokud na stromě hnízdí ptáci, popřípadě je domovem chráněných druhů živočichů. Pokácení dřeviny může zakázat i vodoprávní úřad z důvodu zpevnování půdy kolem vodního toku. Nad stanovenou velikost je možné pokácet strom bez povolení jen pokud „zřejmě a bezprostředně“ ohrožuje zdraví nebo hrozí-li škoda „značného rozsahu“. Kácení se poté oznamuje dodatečně v lhůtě patnácti dnů. Podrobnější informace najdete na: www.stromy.arnika.org.

...se staví v blízkosti památného stromu?

Památný strom lze odstranit až pokud se v řízení o „odpamátování“ prokáže, že „jiný veřejný zájem výrazně převažuje nad zájmem ochrany přírody“. Například stavba supermarketu důvodem pro zrušení ochrany památného stromu není. K činnosti, která by probíhala v ochranném pásmu památného stromu nebo která by vyžadovala např. výrazný ořez větví, je nutné získat výjimku z ochrany. I zde musí žadatel prokázat výraznou převahu veřejného zájmu. Rozhodnutí o zrušení ochrany nebo o výjimce vydává pověřený obecní úřad, který památný strom vyhlásil. Nikoli tedy obecní úřad, kde strom roste. Ke zdravotnímu ošetření stromu postačí pouhé stanovisko úřadu.

PRÁVNÍ PORADCE PRO
PODPORU OBČANŮ
SDRUŽENÍ ARNIKA

Lukáš Matějka

Z praxe

Odstranit cedulku nestačí

Před dvěma roky řešila pobočky Arniky na Vysočině úsměvný případ, který souvisel se záměrem pokácet památný strom. Na naši jihlavskou pobočku se tehdy obrátila polekaná paní z Jezdovic u Třeště. Starosta prý chce ještě dnes pokácet lípu v blízkosti svého domu, aby mu nestínila do okna.

Do Jezdovic ihned přijel strážce přírody z Třeště, který má pravomoc kácení na místě zastavit. Upozornil pana starostu, že je vyloučeno pokácet lípu, která je ze zákona chráněna jako památný strom. „Už není,“ hrdě mu sdělil starosta. „Já jsem tu tabulku před týdnem odšrouboval!“ S panem starostou se naštěstí dalo slušně domluvit a lípa i s plechovou tabulkou „Památný strom“ stojí v Jezdovicích dál. ■

Jana Vitnerová

Publikace - novinky

Přinášíme vám nabídku aktuálních publikací Arniky. Můžete si je objednat pomocí formuláře na adrese: www.arnika.org/trziste, či poslat objednávku na e-mail: arnika@arnika.org nebo na naši pražskou adresu uvedenou v tiráži.

Generace v ohrožení

188 Kč (pro členy 145 Kč)

Kniha srozumitelnou formou shrnuje problematiku toxicity chemických látek přítomných v našem okolí. Obsahuje i praktické návody, jak se působení toxických látek vy-

varovat. Autoři: Ted Schettler, Gina Solomon a další. Přeložila Lucie Simeřová a kol.

Průvodce po toxické galaxii

25 Kč

V netradičním průvodci najdete chemické látky, se kterými se můžete běžně setkat v našich domácnostech, kancelářích, školách apod. Seznámíte se s jejich názvy, vlastnostmi a účinky na lidské zdraví. Díky průvodci snadno objevíte i vhodné alternativy k nebezpečným materiálům.

Slastná nevědomost o bisfenolu A

49 Kč

Studie poskytují přehled vědeckých poznatků o bisfenolu A, látce která se přidává do nejrůznějších plastových výrobků včetně kojeneckých lahví apod. Část publikace popisuje i její nepříznivé účinky na lidské zdraví. Autoři: Rye Senjen a David Azoulay. Český překlad Jarmila Přibyllová.

Rekultivace vodních toků

23 Kč

Seznamte se s přínosy přírodě blízké správy toků a s principy rekultivací. Brožura na příkladech z ČR i zahraničí ukazuje různé způsoby revitalizací vodních ploch a toků. Zároveň nabízí shrnutí souvisejících legislativních předpisů, plánovacích dokumentů a možných finančních zdrojů.

Kácení stromů a jak mu zabránit

zdarma

Leták shrnuje zákonnou úpravu kácení stromů a keřů a vysvětluje, co může pro záchranu stromů udělat každý z nás. Zároveň ukazuje, jak nenahraditelné jsou stromy pro čištění vzduchu a zlepšování životního prostředí našich měst a obcí. Tento přehled stručných rad již přispěl k záchraně stovek dřevin po celé ČR.

Integrované povolení - řekněte nejbližší továrně svůj názor

49 Kč

Máte pocit, že továrna ve vašem městě přespříliš znečišťuje životní prostředí? Vstupte do procesu vydávání integrovaného povolení. Příručka nabízí odpovědi na nejčastější otázky, případové studie a praktické informace včetně desatera občana pro efektivní účast v integrovaném povolování.

Tiráž

Arnikum, čtvrtletník sdružení Arnika vychází 4x ročně v Praze.

Číslo 2/2009 vyšlo v květnu 2009 v nákladu 1300 ks. Vydává: Arnika, IČO: 26543281, Evidenční č. MK ČR E14275, Chlumova 17, 130 00 Praha 3, tel/fax: 222 781 471, www.arnika.org, e-mail: arnika@arnika.org.

Šéfredaktor: Jan Losenický, spolupracovníci: Renata Konupková, Mgr. Zora Kasiková, Mgr. Lukáš Matějka, RNDr. Jindřich Petrlík, Lenka Petrliková Mašková, Bc. Kateřina Režná, Martin Skalský, Mgr. Michaela Gomolová a pobočky Arniky. Adresa redakce je totožná s adresou vydavatele.

Grafický design - Anna Frajtová - anna@designbox.cz,

DTP - Andrea Klátilová - andrea@klatil.cz.

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejska a Norska v rámci Finančního mechanismu EHP a Norského finančního mechanismu prostřednictvím Blokového grantu Nadace rozvoje občanské společnosti. Dále podpořeno grantem Ministerstva Životního prostředí ČR. Vydání podpořila Evropská komise. Materiál odráží pouze názory vydavatele, dárci a podporovatelé neodpovídají za jeho obsah.

Před rokem se Arnika rozhodla změnit svůj web. Dnes si můžete na stránkách www.arnika.org prohlédnout výsledek našeho úsilí. Návštěvníkům webu Arniky jsme chtěli nabídnout příjemnější a přehlednější prostředí, kde bude snadné rychle najít požadované informace. Povedlo se nám to? Podívejte se na naše stránky a posuďte sami.

Uvítáme ohlasy a nápady k vylepšení webu, můžete je zasílat na e-mail: arnika@arnika.org.

The image shows a screenshot of the Arnika website with various callout boxes pointing to specific elements. The website layout includes a header with the Arnika logo and navigation menu, a main content area with articles and featured sections, and a right sidebar with search and navigation options. The callout boxes are as follows:

- Fotografie z našich akcí a kauz
- Kampaně a projekty, na nichž právě pracujeme
- Tržště neboli e-obchod s nabídkou našich publikací
- Stránky programů – oblastí, kterými se zabýváme
- Stránky všech poboček Arniky
- Fulltextové vyhledávání
- Hlavní kampaň
- Poslední tiskové zprávy
- Co se děje u vás - největší znečišťovatelé, případy a kauzy, které se týkají vašeho kraje
- Dobrovolnictví, spolupráce
- Petice a cyberakce
- Podpora Arniky
- Praktické návody a rady týkající se životního prostředí
- Užitečné odkazy nejen pro novináře
- Č. K. D. = často kladené dotazy a odpovědi na ně
- Aktuální novinky, tiskové zprávy a články
- Čin měsíce, který by bylo škoda přehlédnout
- Průšvih měsíce, který by neměl zapadnout
- Internetový zpravodaj Arniky, který si výběrem témat můžete sami vytvořit
- Práce Arniky na mezinárodní úrovni
- Fotografie měsíce